

Terrorizmiň iň howply ýedi düşündirişi

Category: Kitapcy, Medisina, Publisistika, Sözler

написано kitapcy | 26 января, 2025

Terrorizmiň iň howply ýedi düşündirişi TERRORIZMIŇ İŇ HOWPLY
ÝEDI DÜŞÜNDİRİŞİ

*Ukudan oýanan badyna, köçä çykyp bigünä adamlary öldürmäge
başlan ýeke terrorçy gördüñizmi?*

Bir terrorçylykly aktdan has howply zat – onyň yzy bilen
berilýän ýalňyş düşündirişlerdir.

Olaryň howpy meseläni içgin öwrenmeýänligi we çaltlyk bilen
kimdigi belli terrorçylara aň we mantyk taýdan tutalga berýän
subutnamalara öwrülýär.

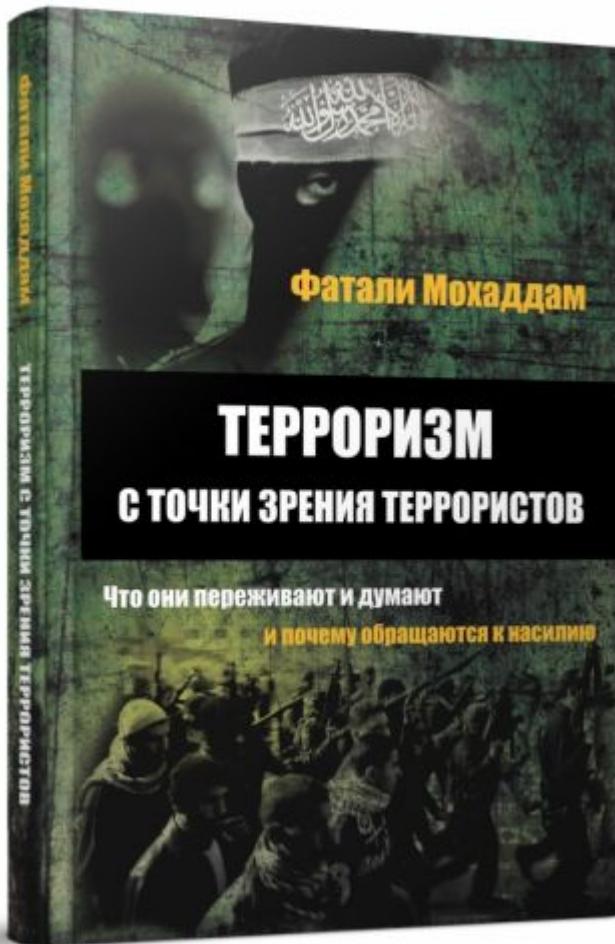
Eger sypaýylyk etsek, bularyň ýagşy niyetli
düşündirişlerdigini aýdyp bileris, emma howplaryny şobada
duýmak üçin şübheçi we intellektual taýdan eserdeň bolmaly.

Belli bir derejede sagdyn ynamsyzlyk bulary gaýtalaýanlaryň käbirleriniň faktora düşündiriş berme we analizleme gözleginde däldigini, diňleýjileriň pikirini bulasdyrmak we ünsüni sowmak isleyändigini aňşyrmagymyzy üpjün eder.

Ganly Moskwa teraktynda we has owalky teraktarda-hut şeýle boldy we gürrüsiz geljekde-de şeýle ýagdaý gaýtalanar.

Her gezek bolup geçýän terrorçylykly hadysadan soñ dowamly ortada gaýmalaýan ýedi howply düşündiriş barada aýdaýyn.

Bularyň gaýtalanmazlygy üçin mantylarynyň doly çüýredilmeginiň derwaýsdygyny pikir edýärin.

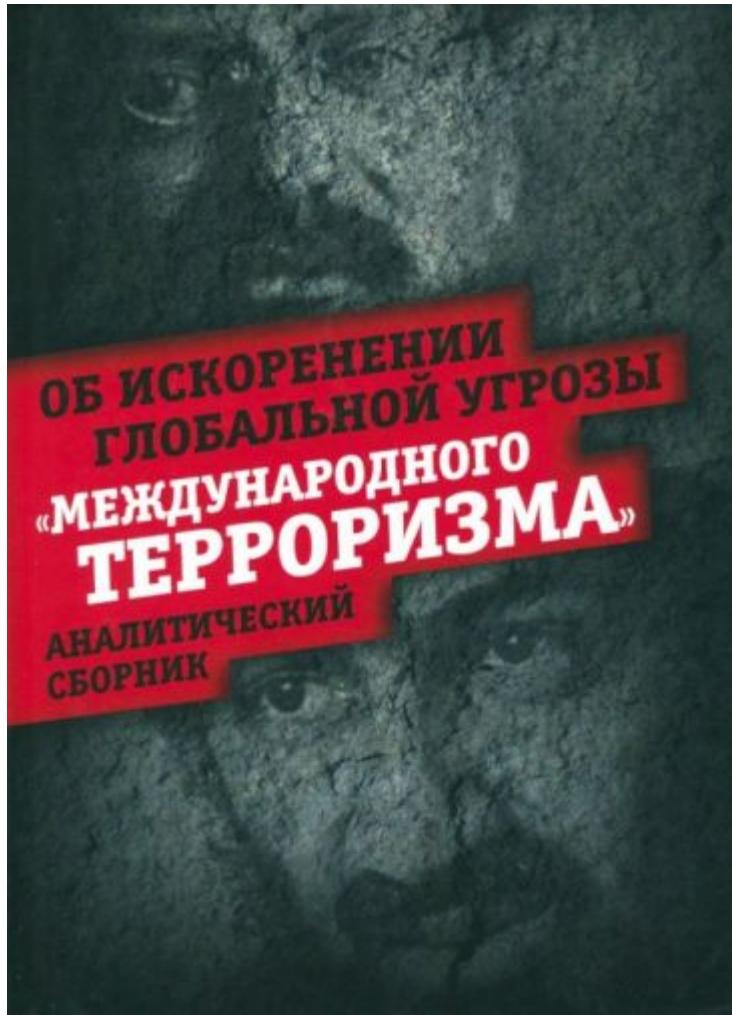
Birinji düşündiriş – terrorizmiň sebäbininiň garyplykdygyny aýdýar, emma terrorizmiň ýolbaşçylary barjamly we maddy taýdan gurply adamlardyr. Olaryň arasynda lukmanlardan, inženerlerden, maddy hemäyatkarlerden, biznesmenlerden düzülen dürli kärli adamlar bar. Terrorçylykly toparlara goşulmaklarynyň sebäbem hökman pula bolan mätäçlikleri däl-de, akyl-paýhaslary we ugrunda pidakärlik edýän missiýasyna bolan

doly ynançlarydyr.

Eger bu düşündiriş dogry bolsa, onda garyplyk derejesindenem pesde ýasaýan millionlarça adamyň ganhor we öz janyна kast edýän bombaçy bolandygyny görerdik. Käbirleri garyplygyň terror toparlaryna goşulmaga sebäp bolan faktorlaryň biri bolup biljegi aýdyp biler. Bu faktor belli bir derejede dogry hem bolup biler. Emma ekstremistik ideologiýa bolmasa, ýeke garyp-gasaram adamlary gözünü gyrmán öldürip bilyän ganhora öwrülmezdi, olar ogrulara ýa-da şahsy hasabyna pul geçirýänlere öwrülerdi we müñlerçe agzasy, meýil bildirýäni bolan toparlar däl-de, diñe ýeke hereket edýän ýa-da çäkli talańcy bandalar görnüşinde bolardy. Emma ekstremizimi öñe sürüyan ideologiýa olaryň baş motiwasion güýji bolýar. Hemme zatda garyp-gasarlary günäkärlemek, olary aýyplamak nähili gynandyryjy we masgaraçylyklydyr.

Esktremizm we terrorizm baýlaryň oýnudyr we gynansak-da munuň agyrysyny garyplar çekýär.

Ikinji düşündiriş bolsa, terrorizmiň ýaşlaryň günbatarly (ýa-da rus) jemgyyetlere uýgunlaşyp bilmeýänliginden gelip çykýandygy, aýratynam şeýle marjinal günäsizleriň iñ elýeterdäki ýük awtoulagyny ogurlap, bazarlarda adamlary basylap geçýändigi görnüşindedir.

Birnäçe topar we şahs ala tutulýar, göwnüçökgünlige uçraýar, emma ganhor bolmaýar. Aklyndan azaşyp, depressiýa girip ýa-da öz jayna kast edip bilýärler, emma başgalary öldürmeýärler. Nämüçin ala tutulan hytaýlynyň Günbatar ýurdunda terrorçylykly akt amala aşyrandygyny eşidemzok? Nämüçin hindistanly YŞYD toparynyň adamlaryň kellesini kesýändigini göremzok? Munuň sebäbi belli ýaly bolup görünýär. Aňlaryna musallat bolan medeniýet olary muny etmäge itermeýär ýa-da ýürekkdirmeýär.

Şeýle-de ala tutulmagy protest etmegiň başga ýollary-da bar. Bularyň dünýäden izolirlenmek, oňa nägilelik bildiemek, ony tankyt etmek, hakykaty üýtgetmäge synanymak ýaly ýollary bar, adamlaryň kellesini kesmek çykalga däl.

Üçünji howply düşündiriş – terrorizmiň Günbataryň öýlerimizi harby we medeni taýdan basyp almagyna we terrorçylaryň edýänleriniň Günbatar medeniýetiniň tradision jemgyyetlere hüjüm etmegine garşylyk hasaplanmagydyr.

Bu howply düşündirişe beriljek ýonekeýje jogap şular ýaly bolmaly:

Onda terrorçylar nämüvin beýlekilerden has köp musulmany musulman ýurtlarda öldürýärler? Nämüçin ýaş juwan özünü ekläpsaklan ejesini öldürýär?

Aýdaly, ejesi Günbatar goşunlarynyň hasabyna jansyzlyk edýärmış we olaryň musulman ýurtlary basyp alma meýillerini aňsatlaşdyryarmış. Ýagdaý şeýle bolsa, bu ýaş jihatçy ejesiniň janyny alybermeli?

Agzalýan basybalyjylyk Gündogar bilen Günbatary harmanlaýan medeni bitewileşmedir. Munuň netijesinde köçede täze medeni kimligi emele getiren ýüzlerce milleti we dini görersiňiz.

Aýdylýan basybalyjylyk kämahal Günbatarda ýasaýan ekstremist wagyzcynyň wagyzlarynda, konferensiýalarynda, minaly nutuklarynda mobilizasiýa we meçew berme guraly hökmünde ulanýan etmişe öwrülen medeni çig maldyr.

«Komplimasiýa», «eksplutasiýalaşdyrma», «basyp alma», «çozma», «modernizasiýa» ýaly adalgalary ulanýar. Bu sözleri her eşideniňizde kelläňiz agyrýar.

Ilkibaşdaky düşündirişler medeni, dördünjisi bolsa medisina häsiýetli düşündirişdir. Tutaryklandyryjy psihoterapiste öwrülyär we terrorça däli ýa-da ruhy näsag diagnozyny goýýar.

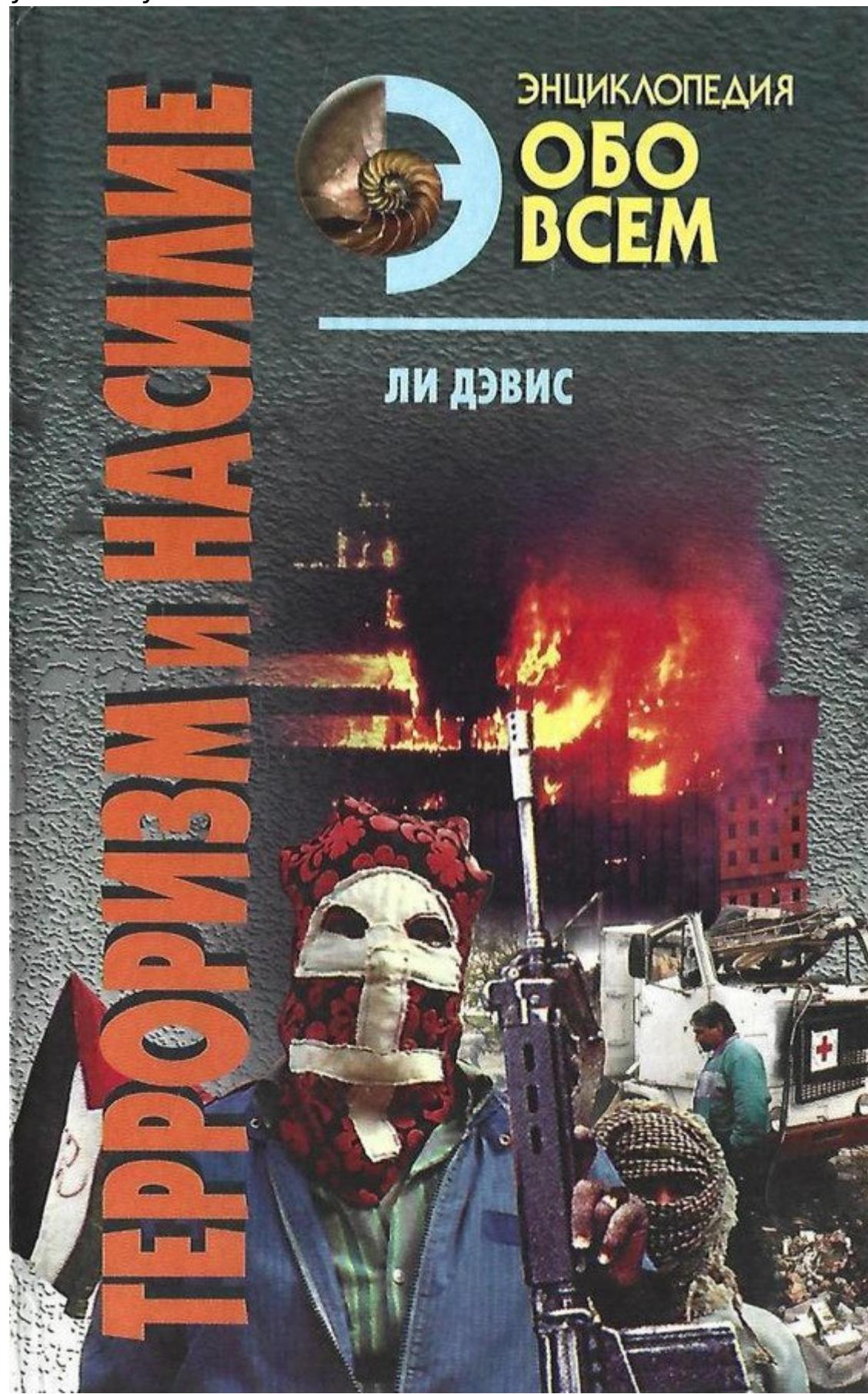
Bu ýalňyş düşündirişdir, çünkü tutuş terrorizm meselesini şahsy-fiziki saglyk problemasyna öwürýär. Muňa görä, terrorcynyň aňy bilen baglanyşykly meselesi bar we şonuň üçin akyl-huşy ýerinde adamyň etmejek zatlaryny edýär.

Etmışlı dälilikdir, şol sanda medeni günäsizlikdir. Çykgany hassahanalardan, dermanhanalardan tapmagymyzy, terrorizme garşıy göreş dermanlaryny satyn almagymyzy, terrorçylary psihoterapistleriň düşegine ýatyryp, olary diniň adyndan çykyş edýän professional ganhorlara öwren basyrnyp ýatan çagalyk arzuw-hyýallaryny gürrüň bermegine garaşylýar. Akyllı hem-de öz-özüňi aldamakdan başga zada ýaramaýan düşündiriş.

Bäsinji düşündiriş syýasy häsiýetlidir. Şonsuzam käbirleriniň pikirine görä terrorçylar azatlygyň we demokratiyanyň goragçylarydyr. Olar syýasy basylara ee parlamentlere bildiryän meýli sebäpli gahar-gazaplaryny bigünä adamlaryň bedenlerinde partladýarlar.

Syýasy atmosferany açsaňyz, aggressiýanyň awtomatiki ýagdaýda gowşajakdygyny aýdýarlar. Zewahiriden Bagdadä čenli terrorçyligyny we gandöküşligiň ganojak serdarlary söz sözlänlerinde Tomas Jeffersona, Aleksis de Tokwile salgylanýan bolsa, aýal-gyzlaryň we erkekleriň öldürilmegi üçin aç-açan

çaǵyryşlary etmedik bolsalar, beýle pikire ynansagam ynanardyk.

Altynjy düşündiriş kriminologik düşündirişdir. Terrorçylaryň

jenaýatkär hasaplanmagy ullakan ýalňyşdyr.

Jenaýatkär bilen terrorçynyň arasynda tapawut barsye. Jenaýatkäriň terrorçylar ýaly edýän işini kanunylaşdyrýan ideologiki gollanmasy ýok. Ol ekstremist tarapdarlar ýaly ogurlyk ýa-da zorlukly ogurlyk edip Hudaýa ýakynlaşjak bolmaýar. Jenaýarkär diýlende, ähli mesele kriminal röwüše girýär we çözüp bolmaýar. Çünkü jenaýatkärler dünýäniň ýaradylan gündünden bări bar we kyýamata çenli-de biziň bilen bile ýaşarlar.

Jenaýat edýänleriň düşündirişleri dini ynançlardan däl-de, şahsy özünü alyp barşyndan ýa-da ýetişdiriliş terzinden syzlyp çykýar.

Iň howplusy bolan ýedinji we soňky düşündiriş bolsa, gaýtalanylý duran ýeke sözde aňladylýar: «Aýtjak ýeke sözüm ýok!»

Duýguçyl aljyraňnylygyň alamaty hökmünde aýdylýar, emma bu otrisatel we islege bagly eglişikdir.

Howpy bolsa, bigünä adamlaryň ganynyň käbir hyýallaryň hatyrasyna dökülmegi üçin aldawçylaryň myş-myşlary we ýalňyş tutaryklary ýaýmagyna şert taýýarlaýanlygyndadır.

Ekstremizm terrorizmiň ilkinji düşündirişidir we soňky düşündiriş bilen bir zatdyr.

Heý, öñ radikallaşmadık ýeke terrorçynyň bardygyny eşitdiňizmi? Ukudan oýanan badyna, köcä çykyp bigünä adamlary öldürmäge başlan ýeke terrorçy gördüňizmi?

Munuň jogaby gürrüňsiz «ýok» bolar.

Emma syýasy häsiýetli yslam toparlary tarapyndan döredilen ekstremistik medeniýet eýerijileri tarapyndan entek kämillik ýaşyna ýetmedik wagtyndan başlap aňlaryna guýlup, olar partlama derejesine ýetirilipdir.

Ähli çagalar süýt ýaly ak, arassadyr. Emma (ýaş terrorçylarda bolşy ýaly) duşmançylykly medeniýetiň içinde ulalmalaryna ýol berilse, olar hapalanarlar we mahluga öwrülerler.

Olar jenaýatkär bolmazdan öñ sözüň doly manysynda gurban bolýarlar. Dini hoşniýetliliği we adamý ynsanperwerçilikli agzybirligi öñe sürýän üýtgeşik gurşawda we medeniýetee dünýä inendiklerini göz öňüne getiriň. Şonda olar bigünä adamlary öldürmek, damagyny çalmak we olary rehim-şepagatsyzlyk bilen gara ganyň içinde taşlap gitmek üçin aňsatlyk bilen ulanylman, hökmany suratda doly tapawutly durmuşda ýaşardylar we il-halk üçin peýdaly işleri ederdiler.

Memduh MUHEÝNI,
«Al Arabiya» telekanalynyň başlygy.

Şenbe, 30.03.2024 ý. Publisistika